

W ŚWIAT
Z KLASĄ

Język polski

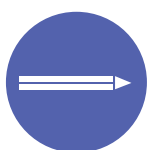
EDUKACJA GLOBALNA NA ZAJĘCIACH JĘZYKA POLSKIEGO
W SZKOLE PODSTAWOWEJ

09

SCENARIUSZ

„Szlachetne zdrowie, nikt się nie dowie...”. Czego uczą nas dawni poeci? Analiza i interpretacja fraszki *Na zdrowie Jana Kochanowskiego* oraz bajki *Człowiek i zdrowie* Ignacego Krasickiego

SYLWIA
MIĘDZYBRODZKA

KLASA VII–VIII

2 x 45 MINUT

Przeczytawszy utwory Jana Kochanowskiego oraz Ignacego Krasickiego, młodzież dowie się, że porady dawnych poetów, aby dbać o swoje zdrowie, nie straciły na aktualności. Scenariusz zwraca uwagę uczniów i uczennic na wpływ zanieczyszczonego środowiska na kondycję życiową i zdrowotną ludzi w różnych częściach świata. Młodzież wspólnie zastanawia się nad działaniami, które można podjąć, aby zapewnić wszystkim ludziom w każdym wieku zdrowe życie.

Pytanie kluczowe

Jak zanieczyszczone środowisko wpływa na życie oraz zdrowie mieszkańców i mieszkańek świata?

Cele zajęć:

- poznasz gatunki literackie fraszkę i bajkę na przykładzie utworów Jana Kochanowskiego i Ignacego Krasickiego
- rozważysz, jakie czynniki wpływają na zdrowie ludzi w różnych rejonach świata
- wymienisz kilka sposobów, jakie pomagają wpływać na kondycję życiową i zdrowotną ludzi w różnych częściach świata

Związek z podstawą programową:

I: 1.1–3, 1.7, 1.9, 1.11–12, 1.15–18, 1.20, 2.3–4,
III: 1.1, 2.4

Zagadnienia:

zrównoważony rozwój, zdrowie

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

- 3 Dobre zdrowie i jakość życia
- 6 Czysta woda i warunki sanitarne

Metody:

praca z tekstem, dyskusja, burza pomysłów, miniwykład

Formy pracy:

praca indywidualna,
praca w grupach

Środki dydaktyczne i materiały:

4 duże arkusze papieru, 4 markery,
karcetki samoprzylepne (dla każdej osoby),
załączniki

Wprowadzenie

5 minut

Poproś uczniów i uczennice o przypomnienie, w jakiej epoce żyli i co napisali Jan Kochanowski oraz Ignacy Krasicki. Możesz to zrobić na przykład za pomocą osi czasu. Jeśli wcześniej nie omawialiście twórczości tych autorów, wprowadź ich sylwetki.

7 minut

Praca właściwa

Przeczytajcie najpierw tekst fraszki *Na zdrowie* Jana Kochanowskiego, a następnie bajkę Ignacego Krasickiego *Człowiek i zdrowie*. Poproś uczniów i uczennice, aby opowiedzieli, czego dotyczyły dane teksty i jaka jest ich tematyka.

4 minuty

Wyjaśnij trudne lub niezrozumiałe wyrazy. Możesz wprowadzić pojęcie archaizmu, jeśli młodzież jeszcze go nie zna.

4 minuty

Zaproś uczniów i uczennice do dyskusji o tym, co oznaczało dbanie o zdrowie za czasów obu poetów, a jak to wygląda dziś.

Choć starożytni dbali o higienę i poczynili wiele odkryć w dziedzinie medycyny, to w średniowieczu ze względu na liczne epidemie (między innymi dżuma i trąd) spadła liczba ludności. Dało się też zaobserwować pogorszenie warunków sanitarnych, w których żyli ludzie. W renesansie nastąpił postęp w chirurgii, anatomii i epidemiologii. Zaczęto się również interesować fizjologią. W okresie tym działało kilku wybitnych naukowców, dzięki którym rozwijały się medycyna i znajomość ludzkiego ciała. W oświeceniu wraz z rozwojem nauki nastąpił także postęp w medycynie. Zaczęto między innymi obserwować, że miejsce pracy może mieć wpływ na zdrowie osób ją wykonujących (początki medycyny pracy). Zaczęto również zwracać uwagę na czystość miast (zwłaszcza powietrza) i wpływ zanieczyszczeń na zdrowie ich mieszkańców.

To wszystko jednak nie zmieniło faktu, iż ludzie żyli krócej niż obecnie. Przyczyn takiej sytuacji było wiele. Wśród nich można wymienić problemy z higieną, nie znano jeszcze wielu lekarstw, zaś znajomość anatomii i procesów zachodzących w ludzkim ciele była wciąż dużo słabsza niż obecnie.

Dziś można mówić o dość znacznym zróżnicowaniu długości życia ludzi w różnych częściach świata. W znacznej mierze wynika to z dostępu do opieki zdrowotnej i żywności, ale także stopnia zanieczyszczenia środowiska, wykonywanego zawodu. Na długość życia istotny wpływ ma ubóstwo. Z tych samych powodów w niektórych rejonach świata odnotowuje się większą umieralność noworodków.

5 minut

Przeprowadź wspólnie z młodzieżą analizę literacką przeczytanych utworów. Rozdaj uczniom i uczennicom karty pracy – dla każdej osoby po jednym egzemplarzu (załącznik nr 1). Podziel klasę na grupy – w tym celu możesz na przykład wykorzystać metodę „Podziel się na sylaby”.

Dobierz wyrazy, a następnie podziel je na sylaby. Na kartkach wypisz po jednej sylabie, a następnie losowo rozdaj kartki uczniom i uczennicom. Ich zadaniem jest tak dobrać się w grupy, aby każda stworzyła jeden wyraz.

15 minut

Gdy osoby będą już dobrane w grupy i usiądą razem, zaproś młodzież do rozwiązania zadań z karty pracy. Po upływie wyznaczonego czasu odczytajcie odpowiedzi i ewentualnie uzupełnijcie je.

5 minut

Podsumowanie

Zaproś uczniów i uczennice do zapisania w zeszycie własnej hierarchii wartości lub kilku zdań na ten temat.

Wprowadzenie

5 minut

Jeśli lekcja nie odbywa się tego samego dnia, przypomnijcie, jaka była hierarchia wartości wskazana przez Jana Kochanowskiego we fraszce *Na zdrowie*, i o czym należy pamiętać według Ignacego Krasickiego, gdy chcemy cieszyć się dobrym zdrowiem przez długie lata.

2 minut

Praca właściwa

Podziel klasę na cztery grupy. Możesz to zrobić na przykład za pomocą odliczania do czterech lub według miesięcy, w których dane osoby się urodziły (pierwsza grupa: styczeń–marzec, druga grupa: kwiecień–czerwiec itd.). Dwóm z nich rozdaj koperty z pociętymi karteczkami z załącznika nr 2, a dwóm pozostałym – z załącznika nr 3.

5 minut

Poproś grupy pierwszą i drugą, które otrzymały załącznik nr 2, aby wybrały dziesięć karteczek z wypisanymi głównymi przyczynami zgonów spowodowanych czynnikami środowiskowymi. Następnie niech spróbują, bazując na swojej wiedzy, uszeregować je według kolejności od przyczyny występującej najczęściej do tej występującej najrzadziej. Zaprosz grupy trzecią i czwartą, które otrzymały załącznik nr 3, aby spośród karteczek znajdujących się w ich kopertach wybrały dziewięć takich, które ich zdaniem należą do czynników środowiskowych najbardziej wpływających na nasze zdrowie.

10 minut

Zaprosz młodzież do prezentacji wyników swojej pracy na forum klasy. Jeśli efekt pracy grup różni się od danych z raportu Światowej Organizacji Zdrowia (World Health Organization), przedstaw im te opracowane przez WHO. Podsumujcie zadanie, odpowiadając na pytanie kluczowe: Jak zanieczyszczone środowisko wpływa na życie oraz zdrowie mieszkańców i mieszkanki świata? Odpowiedzi do zadań znajdują się na końcu tego scenariusza.

Światowa Organizacja Zdrowia (ang. World Health Organization, WHO) to organizacja działająca w ramach ONZ, zajmująca się ochroną zdrowia. Z ostatniego raportu WHO z 2016 roku pt. „Zapobieganie chorobom przez zdrowe środowisko. Globalne oszacowanie obciążenia chorobami z powodu zagrożeń środowiskowych” wynika, że 12,6 miliona osób zmarło w 2012 roku w wyniku życia lub pracy w niezdrowym środowisku, co stanowiło prawie jedną czwartą całkowitej liczby zgonów na świecie. Warto podkreślić, iż w tej analizie zostały wzięte pod uwagę jedynie takie czynniki środowiskowe, które są modyfikowalne – to znaczy, że wpływając na nie, możemy ochronić zdrowie i życie milionów ludzi na całym świecie.

8 minut

Zastanówcie się wspólnie, które rejony świata są najbardziej zagrożone negatywnymi czynnikami środowiskowymi. Możesz pokazać młodzieży mapę ilustrującą tę kwestię, na przykład przygotowaną przez WHO: <http://bit.ly/MapaWHO>. Zaprosz uczniów i uczennice do krótkiej dyskusji o tym, dlaczego to przede wszystkim rejony globalnego Południa borykają się z takimi wyzwaniami.

Państwa o niskim i średnim dochodzie są w największym stopniu dotknięte chorobami środowiskowymi. Ich sytuacja spowodowana jest także często czynnikami niezależnymi od mieszkańców (np. położenie kraju). Rejony znajdujące się w tym rankingu w czołówce to kraje globalnego Południa.

Wyjaśnienie stosowania określeń globalna Północ i globalne Południe znajdziemy w scenariuszu „Prometeusz, czyli pierwszy dobroczyńca ludzkości. O umiejętniej pomocy innym ludziom”.

10 minut

Zastanówcie się, w jaki sposób można wpływać na poprawę kondycji życiowej i zdrowotnej ludzi w różnych częściach świata. Rozdaj uczniom i uczennicom arkusze papieru oraz markery, aby swoje pomysły zapisali w formie mapy myśli. Następnie poproś młodzież o zaprezentowanie wypracowanych propozycji. Możesz w tym miejscu wspomnieć o Celu Zrównoważonego Rozwoju nr 3: Zapewnienie wszystkim ludziom w każdym wieku zdrowego życia oraz promowanie dobrobytu (więcej informacji: <https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrownowanego-rozwoju>). Arkusze z mapami myśli powieście w widocznym miejscu w sali.

Receptą na choroby niezakaźne, a równocześnie takie, z którymi boryka się coraz więcej ludzi (tj. choroby układu krążenia i układu oddechowego) są wszystkie działania związane z ograniczaniem emisji szkodliwych substancji, czyli na przykład zastępowanie ogrzewania węglem odnawialnymi źródłami energii, zrównoważony transport. Warto także zwrócić uwagę na zewnętrzne koszty zdrowotne związane z zanieczyszczeniem środowiska. Tylko w samej Europie koszty związane z przedwczesnymi zgonami i chorobami na skutek zanieczyszczeń powietrza ocenia się na 1,5 biliona dolarów.

Należy podkreślić, że stan środowiska zależy zarówno od praw ustanawianych przez polityków, jak i od nas samych i decyzji, które podejmujemy każdego dnia, chociażby wybierając rower czy autobus zamiast samochodu.

Źródło: Raport Zapobieganie chorobom przez zdrowe środowisko. Globalne oszacowanie obciążenia chorobami z powodu zagrożeń środowiskowych, Światowa Organizacja Zdrowia, 2016.

Podsumowanie

5 minut

W celu podsumowania zajęć zaprosz uczniów i uczennice do napisania SMS-a. Rozdaj im samoprzylepne karteczki, a następnie poproś, aby zastanowili się nad zajęciami i podzielili swoją opinią z resztą klasy za pomocą trzech słów: pozytywnego, negatywnego i podsumowującego. Na przykład: ciekawy – ból głowy – zmęczony. Później przyklejcie je na tablicy, aby wszyscy mogli przeczytać to, co napisały inne osoby.

Źródła:

- Światowa Organizacja Zdrowia, Raport *Zapobieganie chorobom przez zdrowe środowisko. Globalne oszacowanie obciążenia chorobami z powodu zagrożeń środowiskowych*, 2016; najważniejsze informacje: <http://bit.ly/MapaWHO>, całość raportu: <http://bit.ly/RaportWHO>.
- HEAL Polska, <http://healpolska.pl/publikacje>.
- Zestaw plansz do wydrukowania w formacie A4 zawierający podstawowe informacje na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrownowazonego-rozwoju>.
- Platforma społeczna ONZ, *Cele Zrównoważonego Rozwoju, Cel 3: Zapewnić wszystkim ludziom w każdym wieku zdrowe życie oraz promować dobrobyt*, <http://www.un.org.pl/cel3>.

Załączniki:

Załącznik nr 1 – Karta pracy: Analiza i interpretacja fraszki *Na zdrowie* Jana Kochanowskiego oraz bajki *Człowiek i zdrowie* Ignacego Krasickiego

Załącznik nr 2 – Karta pracy: 10 głównych przyczyn zgonów spowodowanych czynnikami środowiskowymi

Załącznik nr 3 – Karta pracy: Czynniki środowiskowe najbardziej wpływające na zdrowie człowieka

Odpowiedzi do Karty pracy nr 2:

10 głównych przyczyn zgonów spowodowanych czynnikami środowiskowymi: 1. udar mózgu; 2. choroba niedokrwienna serca; 3. wypadki; 4. nowotwory; 5. przewlekłe choroby układu oddechowego; 6. biegunka; 7. infekcje dróg oddechowych; 8. umieralność noworodków; 9. malaria; 10. samobójstwa.

Odpowiedzi do Karty pracy nr 3:

Czynniki środowiskowe najbardziej wpływające na nasze zdrowie: zanieczyszczenie powietrza; zanieczyszczona woda, złe warunki sanitarne i brak higieny; chemikalia i czynniki biologiczne; promieniowanie ultrafioletowe i jonizujące; hałas; ryzyko zawodowe; praktyki rolnicze, w tym stosowanie pestycydów i powtórne wykorzystanie ścieków; środowisko antropogeniczne; zmiana klimatu.

Załącznik nr 1 – Karta pracy: Analiza i interpretacja fraszki *Na zdrowie* Jana Kochanowskiego oraz bajki *Człowiek i zdrowie* Ignacego Krasickiego

1. Uzupełnij tabelkę, wpisując odpowiedzi we właściwe miejsca.

	Jan Kochanowski <i>Na zdrowie</i>	Ignacy Krasicki <i>Człowiek i zdrowie</i>
Kto wypowiada się w utworze?		
Do kogo kierowana jest wypowiedź?		
Jaki jest główny temat utworu?		

2. Przeanalizuj oba utwory i napisz krótko w wyznaczonym miejscu, o czym mówi dany fragment.

a. Jan Kochanowski *Na zdrowie*

Wersy 1–4 _____

Wersy 5–10 _____

Wersy 11–19 _____

Wersy 20–23 _____

b. Ignacy Krasicki *Człowiek i zdrowie*

Wersy 1–4 _____

Wersy 5–8 _____

Wersy 9–12 _____

3. Poniżej podano definicje gatunków reprezentowanych przez oba utwory. Podkreśl (najlepiej na kolorowo) w nich te cechy fraszki i bajki, które odnajdujesz w analizowanych dziełach.

a. Jan Kochanowski *Na zdrowie*

Fraszka – niewielkich rozmiarów utwór poetycki pisany wierszem, często o charakterze żartobliwym. Tematy fraszek mogą być różne – od błahych do refleksyjno-filozoficznych. Dawniej fraszki miały najczęściej charakter zabawnej scenki, współcześnie operują one raczej dowcipem językowym¹.

b. Ignacy Krasicki *Człowiek i zdrowie*

Bajka – krótka powiastka wierszem lub prozą o charakterze dydaktycznym. Bohaterami najczęściej są ludzie, zwierzęta, rośliny, przedmioty o cechach istot żywych. Jej celem jest pouczenie o szkodliwości lub pożyteczności pewnych zachowań, przekazanie pewnej zasady etycznej lub wskazówki, jak postępować w danej sytuacji. Pouczenie to wypowiedziane jest wprost lub dobitnie zasugerowane. Morał najczęściej występuje na końcu utworu, choć może się też pojawić na początku².

4. Wypisz rzeczy, które Jan Kochanowski wymienia w utworze *Na zdrowie* jako uprzyjemniające życie. Podkreśl to, co jest według niego najważniejsze.

¹ Na podstawie hasła *Fraszka*, w: *Słownik terminów literackich*, red. J. Stawiński, wyd. 3, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 2000, s. 166.

² Na podstawie hasła *Bajka*, w: *tamże*, s. 55.

Załącznik nr 2 – Karta pracy: 10 głównych przyczyn zgonów spowodowanych czynnikami środowiskowymi

<p>UDAR MÓZGU</p> <p>Może być wywołany wylewem krwi do mózgu lub zatrzymaniem dopływu krwi do mózgu. Czynniki sprzyjające to między innymi: coraz starszy wiek, skłonności genetyczne, nadciśnienie tętnicze, cukrzyca, palenie papierosów, picie alkoholu, otyłość, niedoczynność tarczycy. Powiązany z zanieczyszczeniami powietrza, które są obecnie uważane za najważniejsze zagrożenie środowiskowe dla zdrowia.</p>	<p>CHOROBA NIEDOKRWIENNA SERCA</p> <p>Zespół objawów chorobowych będących następstwem przewlekłego stanu niedostatecznego zaopatrzenia komórek mięśnia sercowego w tlen i substancje odżywcze. Często doprowadza to do zawału mięśnia sercowego. Najczęstszą przyczyną choroby jest miażdżycza tętnic wieńcowych. Najściślej powiązana z zanieczyszczeniami powietrza.</p>	<p>WYPADKI</p> <p>Zaliczyć tu można wypadki drogowe, zatrucia, upadki, poparzenia czy utońnięcia. Wpływ na ich występowanie ma przede wszystkim stan środowiska antropogenicznego.</p>
<p>NOWOTWORY</p> <p>Grupa chorób, w których komórki organizmu dzielą się w sposób niekontrolowany przez organizm, a nowo powstałe komórki mutują, powodując, że komórka wcale lub niewłaściwie reaguje na sygnały z organizmu. Są powiązane z zanieczyszczeniami powietrza.</p>	<p>PRZEWLEKŁE CHOROBY UKŁADU ODDECHOWEGO</p> <p>Zaliczamy do nich przewlekłą chorobę płuc, astmę oskrzelową, rozedmę płuc oraz pylicę. Na rozwój chorób układu oddechowego, zarówno ostrych, jak i przewlekłych, wpływa wiele czynników, jednak przede wszystkim są to wzrost zanieczyszczenia powietrza oraz czynne lub bierno palenie tytoniu.</p>	<p>BIEGUNKA</p> <p>W większości przypadków biegunka polegająca na częstszym lub obfitszym wypróżnianiu się jest stanem łagodnym. Największym zagrożeniem jest utrata wody oraz zaburzenia gospodarki elektrolitowej, szczególnie u dzieci do piątego roku życia biegunki szybko doprowadzają do zagrażającego życiu odwodnienia. Związana z zanieczyszczeniami wody i nieodpowiednimi warunkami sanitarnymi.</p>
<p>INFEKCJE DRÓG ODDECHOWYCH</p> <p>Zaliczamy do nich głównie zapalenie płuc, ostre zapalenie oskrzeli i oskrzelików, grypę i krztusiec. Są powiązane z zanieczyszczeniami powietrza.</p>	<p>UMIERALNOŚĆ NOWORODKÓW</p> <p>Występuje w wyniku między innymi niskiej wagi urodzeniowej, wcześniactwa, sepsy i zakażenia, złych warunków sanitarnych, braku odpowiedniej opieki medycznej.</p>	<p>MALARIA</p> <p>Ostra lub przewlekła, tropikalna choroba pasożytnicza, na którą można zapaść po ukąszeniu zakażonego komara. Związana z zanieczyszczeniami wody i nieodpowiednimi warunkami sanitarnymi.</p>
<p>SAMOBÓJSTWA</p> <p>Najczęściej popełniają je osoby w wieku 15–29 lat. Ryzyko samobójstw zwiększają: wojna, klęski żywiołowe, dyskryminacja, przemoc i inne stresujące wydarzenia życiowe, niekorzystne warunki pracy, zaburzenia psychiczne, nadużywanie alkoholu i przewlekły ból.</p>		

Źródło: Światowa Organizacja Zdrowia, Raport Zapobieganie chorobom przez zdrowe środowisko. Globalne oszacowanie obciążenia chorobami z powodu zagrożeń środowiskowych, 2016.

Załącznik nr 3 – Karta pracy: Czynniki środowiskowe najbardziej wpływające na zdrowie człowieka

ZANIECZYSZCZENIE POWIETRZA	ZANIECZYSZCZONA WODA, ZŁE WARUNKI SANITARNE I BRAK HIGIENY	CHEMIKALIA I CZYNNIKI BIOLOGICZNE
PROMIENIOWANIE ULTRAFIOLETOWE I JONIZUJĄCE	HAŁAS	RYZYSKO ZAWODOWE
PRAKTYKI ROLNICZE, W TYM STOSOWANIE PESTYCYDÓW I POWTÓRNE WYKORZYSTANIE ŚCIEKÓW	ŚRODOWISKO ANTROPOGENICZNE (domy, drogi)	ZMIANA KLIMATU
FALE SIECI KOMÓRKOWYCH	DŁUGOTRWAŁA PRACA PRZED KOMPUTEREM (SIEDZĄCY TRYB ŻYCIA)	STRES
KATASTROFY LOTNICZE	NIEWŁAŚCIWE ODŻYWIANIE	